

ФОРМУВАННЯ ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ: НОВІ МАТЕРІАЛИ І МОЖЛИВОСТІ

Коваленко Н. Д.

*доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна*

Мова завжди була і є визначальним чинником ідентифікації етносу. На сьогодні залишається актуальною потреба в ґрунтовному та всебічному вивченні національно-культурної складової нації, зростає роль і значення нових досліджень з українського мовознавства, зокрема з діалектології та етнолінгвістики. Ці складові частини, що є засобом прояву духовного багатства етносу, його обрядово-звичаєвої культури, збереження минулих надбань, збагачуються, вбираючи в себе безцінні скарби, які впродовж багатьох століть плекають і зберігають у своїй пам'яті українці. Безперечним є також зв'язок мовних одиниць з етнокulturурою, роль екстра- та інтралінгвальних факторів у формуванні їхньої семантики.

За дослідженнями П. Гриценка, В. Жайворонка, Г. Барилової і К. Глуховцевої, В. Конобродської, Н. Хобзей та ін. визначаємо, що етнолінгвістичний напрям зосереджений на артефактах, віруваннях і звичаях, що відтворюють спосіб існування етносу, на значеннях культурних предметів, що дають змогу підтримувати соціальні взірці життя соціуму [див. 1; 2; 4; 5; 6].

Новий етап розвитку вищої школи спрямований не тільки на переосмислення окремих форм, а й власне змісту навчання. В основі є спрямованість на результат навчання, тобто на те, яку роботу (і на якому рівні) здатен виконувати випускник.

Для фахової підготовки сучасного вчителя-словесника чи майбутнього науковця-філолога особливого значення набувають дисципліни, що покликані допомогти здобувачам вищої освіти усвідомити важливість і наукове значення інформації про різновиди територіального мовлення, традиційну культуру та побут етносу, вербалізацію світобачення. Із дисциплінами «Українська діалектологія», «Етнолінгвістика» пов'язана не лише система знань, яку повинен засвоїти здобувач вищої освіти, це і виховання «свідомого носія національної ідентичності, здатного осягнути світоглядні концепції, культурозорієнтовані теорії та антропоспрямовані практики» [3, с. 5]. Зростає роль і значення новітніх досліджень з етнолінгвістики, яка накопичує образні вторинні номінації, свідчить про специфіку

відтворення національної мовної картини світу, має зв'язок з культурою (духовною та матеріальною) нації.

На основі територіального мовлення здобувачі вищої освіти можуть спостерігати цінні елементи культурного коду та архаїчності, досліджувати народне сприйняття та розуміння будови світу і його законів, всебічного життя людини, що виявляється в номінаціях та закодованих виразах – фразеологізмах.

Емпіричні бази сучасної української діалектології та етнолінгвістики, ґрунтовні дослідження ареалогії мовлення утвердили особливий статус текстів зв'язного говіркового мовлення як багатовимірною, комплексного, самодостатнього джерела з невичерпною інформативністю для багатьох мовознавчих і суміжних наук, адже автентичні спонтанні тексти говіркового мовлення мають усі специфічні ознаки, властиві усній формі висловлення, слугують цінним навчальним матеріалом для спостереження історичних рис розвитку мови та її ареальних різновидів.

Тексти говіркового мовлення є невичерпним матеріалом для наукових досліджень усіх мовних рівнів, саме на такому матеріалі можна простежити універсальність явищ слово- та фразеовживань, коли максимально не навантажена у мові одиниця, у дискурсі стає центральною. Вивчення і системне дослідження лексем, фразем (і власне їхніх компонентів) на матеріалах текстів дає можливість простежити аналогічні явища в різних ареалах однієї мови або на міжмовному просторі, виявити як нефіксовані раніше стійкі сполучення слів, так і відсутність окремих компонентів, стійкість різних діалектних явищ.

Текстографія уможливіло використовувати під час навчання як традиційні прийоми опрацювання мовних одиниць, так і випробувати метод етнолінгвістичного аналізу тексту як конкретної реалізації національної моделі світу. Особливий статус мають фразеологізми, тому що найвиразніше демонструють народну обрядовість через фразеологічну вербалізацію етапів звичаїв чи обрядів. Для досягнення високого рівня інформаційного та дидактичного забезпечення навчання важливо використовувати великі за обсягом тексти зв'язного мовлення про обряди та звичаї – надійне джерело культурно-звичаєвих та діалектних особливостей мешканців певних територій України.

Отже, на матеріалі великих зв'язних текстів говіркового мовлення (в аудіозаписах, траскрибованих) на різну тематику здобувачі вищої освіти, окрім вивчення основних відомостей про територіальну диференціацію української діалектної мови, набувають практичних навичок самостійно аналізувати зв'язні тексти, виявляти й лінгвістично

інтерпретувати основні фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні особливості говірок, а також самостійно записувати матеріал для збереження історії мови та фіксації семантичної структури та внутрішньої організації мовних мікросистем.

Література:

1. Барилова Г. К., Глуховцева К. Д. Українська етнолінгвістика : навч. посіб. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. 228 с.
2. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту. *Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій*. Київ : КММ, 2015. С. 100–118.
3. Гриценко П. Ю., Руснак Н. О., Руснак Ю. М., Струк І. М. Етнолінгвістика: українська мова : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2022. 432 с.
4. Конобродська В. Л. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики : навч. посіб. Житомир, 2003. 236 с.
5. Хобзей Н. В. Наукові студії: діалектологія, етнолінгвістика, лексикографія : збірник. Львів, 2019. 831 с.
6. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика. Нариси. Київ, 2007. 262 с.

ІННОВАЦІЇ В ЛЕКСИЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПОГЛЯД КРИЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ

Конопленко Н. А.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української та іноземних мов імені Якіма Яреми

Львівський національний університет ветеринарної медицини

та біотехнологій імені С. З. Гжицького

м. Львів, Україна

Сучасна мовознавча наука інтенсивно вивчає нові лексичні одиниці. Неологізми знаходяться під пильним поглядом лінгвістики, адже лексика активно реагує на зміни у суспільному, політичному й економічному житті. Вона тісно пов'язана з різними історичними подіями, з розвитком науки і техніки, появою новітніх культурних тенденцій. Лексика – найбільш відкрита підсистема мови, що постійно поповнюється новими словами, неологізмами, для позначення